

Ненад С. Милошевић

РИМСКА ЛИТУРГИЈА

Познато је да наука о хришћанском богослужењу (литургика) разликује две велике породице литургијских типова: источну и западну. Литургија коју овде желимо да прикажемо припада овом другом — западном,¹ односно римском литургијском типу, и позната је под истим називом *Римска Литургија* (*Messa Romana*).

За разлику од византијског типа — јединог преживелог на Истоку, а коме припадају три литургије, *Василијева*, *Злајноустјова* и *йређеосвећених дарова*, римски тип — једини преживели на Западу,² одувек је познавао само једну Литургију — *Messa Romana*. Иако ауторство Римске Литургије предање приписује апостоу Петру, науци нису позната сведочанства која би је могла довести у директну везу са апостолском епохом. Најстарији трагови *Римске Литургије* потичу из V века, тако да период пре тога остаје за науку увелико непознат. Једино што се са сигурношћу може тврдити јесте да се у Риму током прва три века богослужење обављало на јелинском језику, а да је латински преовладао тек у IV веку.³ За тај први период, који карактерише јелински језик у богослужењу, везује се *Анафора Ијолија Римског*,⁴ као и *Јустинов опис Литургије* (у *Првој аџологији*).⁵ Међутим, пе-

¹ Првобитно су западну породицу сачињавали: северноафрички, римски, а од IV века и галски литургијски тип, док су се касније формирали: амвросијански, мозарабички и келтски литургијски тип.

² Већ је у VIII веку — одлуком краља Пипина (754. године), а што је остварено у време Карла Великог — у Франачкој држави укинут галски тип и уведен као обавезан римски обред.

³ Док је у Риму у прва три века богослужење обављано на јелинском језику, у Северној Африци (са центром у Кархидони = Картагени) од самог почетка формирао се посебан литургијски тип који је подразумевао обављање богослужења на латинском језику.

⁴ *Анафора Ијолија*, епископа римског, сачувана је у латинском преводу његовог дела *Апостолско предање* (*Traditio apostolorum*). Види српски превод епископа захумско-херцеговачког и приморског Атанасија, *Дела апостолских ученика*, Врњачка Бања — Требиње 1999, 429–431.

⁵ Види J. A. Jungmann, *Missarum solemnia*, t. I, Wien 1958, 29–42.

риод од V до VIII века карактеришу три изузетно значајна литургијска споменика, која пружају мноштво података о богослужбеном поретку Цркве у Риму у том раздобљу. То су *молићвослови* (Sacramentaria), чије се ауторство везује за тројицу римских епископа, познатих литургијских реформатора: *Леонов молићвослов* (Sacramentarium Leonianum),⁶ настао у VI веку, везује се за име папе Лава Великог (440–461), *Геласијански молићвослов* (Sacramentarium Gelasianum),⁷ настао средином VII века, приписује се папи Геласију (492–496), а *Грегоријански молићвослов* (Sacramentarium Gregorianum) редиговао је папа Григорије Двојеслов (590–604).⁸

Према томе, историјски развој Римске Литургије може се веома успешно пратити у периоду од V до VIII века, када је она дефинитивно добила ону форму која је данас у употреби у Римокатоличкој Цркви. Свакако, то не значи да је она после VIII века опстајала неизмењена. Напротив, током времена претрпела је многе реформе које су биле изнуђене разним богословским и локалним утицајима. У том смислу, најзначајнија је такозвана каролиншка реформа у IX веку, када су под јаким утицајем галиканског типа ишчезли многи елементи древне Римске Литургије. Ништа мање измене преживела је ова Литургија после реформације на Западу, када је одлуком Тридентског сабора папа Пије VI објавио (1570) нови *Литургијар* (Missale). Тај *Литургијар* је остао у употреби латинске Цркве све до 1969. године, када је, на основу одредби Другог ватиканског сабора, а уредбом папе Павла VI („Missale Romanum“), утврђен нов поредак Литургије. Обновљена *Римска Литургија*, која је пред нама, а чијем су коначном уобличавању допринели истакнути западни литургичари, несумњиво презентује изворну литургијску традицију Цркве у Риму.⁹ Стога нам је циљ да за потребе наставног програма предмета Литургија на Богословском факултету приредимо ово издање Римске Литургије, уз неопходне уводне напомене и пропратне коментаре.

По својој структури, Римска Литургија се у основи готово ни по чему не разликује од литургија осталих типова, па самим тим ни од византијских

⁶ Сачуван Cod. XXXV Веронске библиотеке (VII век).

⁷ Сачуван Cod. Vat. Reg. 316 Ватиканске библиотеке (VIII век).

⁸ Према сведочењима истраживача Римске Литургије (Duchesne, Jungmann, Dix), сачувано је више рукописа *Грегоријанског молићвослова* из VIII века. Управо тај молићвослов је у више примерака отпремно папа Адријан I (772–795) Карлу Великом — на његово тражење, а Карло Велики га је потом, у измењеној форми, са снажним интервенцијама галиканског обрда, намењено целокупној Западној Цркви, укинувши тако остале литургијске форме.

⁹ Суштина литургијске реформе Другог ватиканског сабора која је имала за циљ „да поново успостави оно изворно римско у свој својој чистоти“ огледа се у пречишћавању Литургије од посткаролинских интервенција. Уп. Joseph kardinal Ratzinger, *Duh Liturgije*, Mostar-Zagreb 2001, 161.

литургија. Тако њу чине два основна дела: *Литургија речи* и *Евхаристијска литургија*. У првом делу јасно се разазнају: *вход* (Introitum), *поздрав мира*, *покајнички чин*, *Кирие елеисон*, *славословље*,¹⁰ затим *чићања са њрокименима* и *беседа*. Евхаристијска литургија пак отпочиње *Символом вере*, потом следи *молићва верних* (јектенија),¹¹ *предложење* (offertorium), *анафора* (prex eucharistica = *евхаристијска молићва*), *прочешићање* (communium), *молићва после прочешића* (post communion) и *ошћуси* (ritus conclusionis).¹²

Ако би требало истаћи битне карактеристике ове Литургије, које је чине различитом од византијских литургија — јединих преживелих на православној Истоку, онда би то свакако и на првом месту била архаичност њене форме. Сажетост и конкретност њених молићава без реторичких интервенција,¹³ као и једноставност литургијских радњи, чине је сличном древним литургијама. Осим тога, особеност Римске Литургије јесте изменљивост појединих њених делова. Док на Истоку поједини литургијски типови садрже више литургија чији су делови неизменљиви, на Западу сваки литургијски тип поседује само по једну Литургију чији су делови изменљиви. Изменљивост појединих делова Литургије условљена је годишњим литургијским периодима (Temporale), календаром (Santorale) и пригодним приликама у којима се Литургија служи. У зависности од тога, у Литургији се свакодневно мењају: *входноје* (Introitum), *молићва сабрања* (Orationes), *исма* *предложења* (Offertorium), *прочешићен* (Communium) и *молићва после прочешића* (Post communion). Такође, *пролог* анафоре (praefatio) мења се у I и III *евхаристијској молићви*, док II и IV *молићва* садрже сопствени пролог. Првобитно је у комбинацијама Римске Литургије током годишњег круга улазило преко двеста пролога, да би се њихов број у средњем веку смањено на четрнаест. У савременом Римском мисалу можемо избројати четрдесет *пролога*, који се узимају према празнику или периоду везаном за празнике, затим шест општих пролога и пет пролога за заупокојене литургије.

До Другог ватиканског сабора за Римску Литургију везивала се само једна *Евхаристијска молићва*, која је, због става о немогућности било каквих измена у њој, називана и *канон*¹⁴ — *Римски канон* (Canon Romanus).

¹⁰ Овај део се у новом Римском мисалу назива *уводни чин* (ritus initiales) и као да чини посебан део Литургије.

¹¹ У новом Римском Мисалу Символ вере и молитва верних сарстани су у Литургију речи.

¹² Молитва после прочешића и отпуст издвајају се у посебну целину која се назива *закрпни чин* (ritus conclusiones).

¹³ Уп. Γ. Φουντοῦλη, *Λειτουργική (Πανεπιστημιακές παραδόσεις)*, Θεσσαλονίκη 1986, 97.

¹⁴ Отуда код нас за анафору начин *Канон евхаристије*.

Али, тежње да се уведу неке измене у самој анафори довеле су до тога да је Римски канон сачуван у свом древном издању,¹⁵ док су од 1968. године у употреби три новосачињене *Евхаристијске молиће (анафоре)*, које се, са Римским канонима, примењују у пракси према слободном избору свештенослужитеља. Тако данас у Римокатоличкој Цркви постоји једна Литургија — *Messa Romana* — у којој свештенослужитељ има слободу да изабере једну од четири *анафоре*. Поред *Римског канона* или *Прве евхаристијске молиће*, која је израз древне римске литургијске традиције, ту су: *Друга евхаристијска молића*, састављена по узору на *Анафору Иволија Римског*, која је, како је већ наглашено, била у употреби у Цркви Римљана у првим вековима; затим *Трећа евхаристијска молића*, која је новосачињена и којом се тежило јаснијем изложењу саставних елемената анафоре;¹⁶ и *Четврта евхаристијска молића*, која је састављена по узору на византијску Литургију Светога Василија Великог, а у намери да се презентује византијска литургијска традиција.

Што се пак тиче самих литургијских радњи, које се, како је већ истакнуто, одликују изразитом једноставношћу, очевидна различитост од византијског литургијског искуства јесте одомаћеност западног културног етоса. Строга богослужбена дисциплина, синхронизованост покрета и знакова побожности (осећавање крсним знаком, мало и дубоко поклањање, клечање, склапање и ширење руку, уздицање очију итд.) дају посебан тон овој Литургији. Након позносредњовековних, готово агресивних, барокних интервенција у богослужбеном ентеријеру, као и одеждама самих свештенослужитеља, а у циљу повратка изворној једноставности, као да се отишло у другу крајност, која човека источног литургијског искуства не може оставити равнодушним. Начин извођења саме Литургије није унифициран. Некада се поједини делови певају, а некада само изговарају, зависно од свечаног карактера који треба нагласити или пак избећи. У том погледу приметна разлика у односу на византијске литургије јесте та да се у свечаним приликама *пролог анафоре* (*praefatio*) пева. Такође, битне карактеристике у Римској Литургији јесу употреба бесквасног хлеба и причешћивање саслужитеља и лаика под једним видом (само телом). Та пракса која је одомаћена на Западу, прва у IX веку, а друга постепено, од XIII века, била је једна од честих тема у спору Источне и Западне Цркве. Међутим, питање одсуства *епиклезе* у Римској Литургији као да је неосновано пренаглашавано. У Римском ка-

¹⁵ Историјски трагови Римског канона срећу се у IV веку, у делу Амвросија Миланског *De Sacramentis*. Види: Enrico Mazza, „L'Eucaristia nei primi quattro secoli“ у: *Scientifica Liturgica III*, Casale Monferrato 2, 1999, 65.

¹⁶ Уп. Adolf Adam, *Uvod u katoličku Liturgiju* (хрватско издање), Zagreb 1993, 164.

нону јасно се могу препознати три епиклезе,¹⁷ истини за вољу — непрецизне у навођењу освећујуће улоге Духа Светога,¹⁸ што је основни стандард епиклезе на Истоку. Али, искуство старе Цркве, које препознајемо и у другим древним анафорама, сведочи и о таквој пракси.¹⁹ У епиклезама преостале три евхаристијске молитве настојао се истаћи удео Духа Светог. Служба ђакона у Литургији такође је нешто другачија него у византијским литургијама. Она је ограничена на опслуживање свештенослужитеља (епископа или презвитера) око припремања и раздавања светих дарова; ђакон не производи јектеније, којих и нема у римском литургијском типу; осим тихог дијалога са свештеником, он ништа не возглашава у обраћању народу, осим *Господ са вама*, пре читања Еванђеља, самог читања Еванђеља и отпуста *Идише у миру*. За разлику од византијских литургија, у Римској Литургији редослед тематских елемената анафоре разликује се тако што након *praefatio* и *sanctus* долази *intercesio*, па епиклеза, *constitution*, затим анамнеза, па наставак *intercessio*.

Услед немогућности да овде изложимо целокупан поредак и садржину веома шароликих и прилично компликованих варијанти Римске Литургије, што би захтевало презентацију целог Мисала (Службеника), ми смо у границама могућих комбинација склопили варијанту Литургије коју овде доносимо. Бирали смо оне литургијске елементе који су у односу на годишњи период или календар тематски „неутрални“, а у намери да целина Литургије за човека источног литургијског искуства буде разумљива.

¹⁷ Одмах на почетку канона: „Стога Те, преблаги Оче...“ (Te igitur), затим непосредно пре речи установљења: „Молимо Те, Господе, да благоволиш учинити...“ (Quam oblationem), и након речи установљења: „Усредно Те молимо, свемоћни Боже, да руке Светога анђела Твога принесу ово...“ (Supplices te rogamus). То што су православни оптужили западне да су избацили епиклезу из Литургије производ је латинских тврдњи о сувишности епиклезе, јер се свети дарови освећују силом речи установљења које свештеник изговара у канону. Још је Никола Кавасила у XIV веку указивао на неоснованост таквих тврдњи „неких Латина“ о сувишности епиклезе у Литургији, наводећи управо ову последњу молитву: „... да руке Светога анђела Твога принесу ово...“, као епиклезу која указује да након речи установљења, што јој претходе, дарови још увек нису савршени. Дакле, суштина расправе између Истока и Запада није била у томе да ли Римска Литургија има или нема епиклезу, јер ју је она неоспорно имала, већ у томе да ли се дарови освећују силом понављања самих речи установљења или је за то неопходно посебно мољење. Види: Νικόλαου Καβάσιλα, *Εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν*, ΕΠΕ 22, Θεσσαλονίκη 1986, 156–162.

¹⁸ Опширније о проблему епиклезе у Римској Литургији: Π. Ροδοπούλου, *Ὁ καθαγιασμός τῶν δῶρων τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας*, Λειτουργικά Βλατάδων 3, Θεσσαλονίκη 2000, 251–264.

¹⁹ У епиклези Серапионове анафоре позива се Логос Божији. Видети: Ρ. Ροδοπούλου, *The Sacramentary of Serapion*, Thessaloniki 1967, 125. По свој прилици, о сличној епиклези говори и Јустин Φιλοσόφ у *Πρώτῃ αἰολογίῃ* (ΒΕΠ 3, 198).

Када се заврши славословље, свештеник склоњених руку говори:
Свештеник: Помолимо се.

*Након краћег ћутања говори молитву сабрања (Orationes):*²⁴
Свештеник: Свемогући Боже, ми са вером ишчекујемо Христов долазак. Молимо Те, подари нам да праведним животом ходимо Њему у сусрет, а када поново дође, нека нас постави себи с десне стране, и одведе у Царство небеско.
 Он, Који с Тобом живи и царује у јединству Духа Светога, Бог, у све векове векова.

Народ: Амин.

*Служба речи
 (Читања)*²⁵

Затим чиец одлази до амвона и чита прво чиетије (из Стараго завета) које сви слушају седећи. По окончању читања народ говори:

Народ: Богу слава.

Народ: Прокимен айосіола.

Након прокимена чиец чита айосіола. По окончању читања народ говори:

Народ: Богу слава.

Народ: Алуарион.²⁶

За време алуариона послуживели приносе кадионицу свештенику, он сјавља шамјан, затим ђакон узима еванђеље, приноси га свештенику, и приклањајући се, говори тихо:

Ђакон: Заповеди, Господе, благословити.

Свештеник, осењујући крсним знаком ђакона, говори тихо:
Свештеник: Нека ти Господ буде у срцу и на уснама да достојно и прикладно објављујеш Његову Благу вест, у име Оца и Сина и Светога Духа.

²⁴ Молитва сабрања је измењиви део Литургије. За сваки дан у години постоји посебно прописана молитва. Ова коју доносимо узета је из прве недеље предбожићног периода (Adventus).

²⁵ У обновљеној Литургији након Другог ватиканског сабора поново је уведено читање из Стараго завета, тако да данас на недељним и празничним Литургијама поново постоје три читања: Стари завет, апокалипса и еванђеље; док су свакодневно два читања: апокалипса и еванђеље. Такође је уведен и прокимен, који се пре реформе певао само пре читања еванђеља (graduale), а пред еванђеље је уведен алуарион.

²⁶ На Ускрс и читаве Светле седмице, затим на Педесетницу и целу Духовску недељу, на празник Тела Христовог (Телово), на заупокојеним Литургијама и празник жалости Маријине алуариону се додаје песма звана *секвенција* (sequentia).

Ђакон: Амин.

(Ако нема ђакона, свештеник, узимајући еванђеље, говори тихо:
Свештеник: Свемогући Боже, очисти ми срце и усне да могу достојно објавити Твоју свету Благу вест.)

Затим ђакон, или свештеник, одлази до амвона и, положивши еванђеље, говори:

Ђакон: Господ са вама.

Народ: И са духом твојим.

Ђакон: Наставак светога Еванђеља по...²⁷

Одмах након тога ђакон палцем десне руке крстолико осењује одељак у еванђелистари +, затим своје чело +, усне + и њрса +.

Народ: Слава Теби, Господе.

Онда ђакон узима кадионицу и кади еванђеље крстолико, а појмом чита прописану њерикоју. На крају чиетија:

Народ: Слава Теби, Христе.

Затим ђакон целива еванђеље говорећи тихо:

Ђакон: Еванђелским речима нека се пониште наша сагрешења.

Свештеник: Беседа.

Пошто поучи народ, свештеник са свима скуљенима изговара исповедање вере:

Свештеник, ђакон, народ: Верујем у једнога Бога Оца, Сведржитеља, Творца неба и земље и свега видљивог и невидљивог. И у једнога Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Јединородног, од Оца рођеног пре свих векова; Светлост од Светлости, Бога истинитог од Бога истинитог, рођеног, а не створеног, једносушног Оцу, кроз Кога је све постало;

Који је ради нас људи и ради нашег спасења сишао с небеса, и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјеве и постао човек;

И Који је распет за нас у време Понтија Пилата, и страдао и погребен;

И Који је васкрсао у трећи дан по Писму;

И Који се узнео на небеса и седи с десне стране Оца;

И Који ће опет доћи са славом да суди живима и мртвима, и Његовом царству неће бити краја. И у Духа Светога, Господа, животворнога, Који од Оца (и Сина) исходи,

²⁷ Ако је пак перикопа која се чита почетак Еванђеља, онда говори: *Почетак светога Еванђеља по...*

Који се са Оцем и Сином заједно поштује и заједно слави, Који је говорио кроз пророке.

У једну, свету, католичанску и апостолску Цркву. Исповедам једно крштење за опроштење грехова. Чекам васкрсење мртвих. И живот будућег века. Амин.

(Молићва верних)²⁸

Бакон: Боже, даруј мир и јединство светој Цркви Христовој.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За Твоју свету Цркву католичанску, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За папу нашег (име) и епископа нашега (име) и за све свештенство, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За слободно исповедање вере, за обраћање неверника и за мир међу народима, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За ово место и за све оне који бораве у њему, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За раднике, морепловце и путнике, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За болеснике, немоћне и оне који су на самрти, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За све оне који у Цркви Твојој врше дела милосрђа, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Услиши нас, Боже, у мољењу и прозби нашој, молимо Те.

Народ: Господе, помилуј.

Свешћеник: Молимо Те, Господе, милостиво прими мољење Цркве своје, да Ти у сигурној слободи служи без икакве сметње и заблуде, кроз Христа Господа нашега.

Народ: Амин.

²⁸ У Римској Литургији дуги низ векова (пуних 1400 година. Уп. Adolf Adam, нав. дело, 160) није било јектенија (осим Великог петка). Међутим, одлуком Другог ватиканског сабора (Sacrosanctum Concilium 53) јектенија (или „молитва верних“ или „заједничка молитва“, како је назива SC) поново је враћена у Литургију. И поред саборске одлуке, у Мисалу није наведена конкретна јектенија, већ је, на основу SC 53 — који, по узору на Павлову заповест о молитви (1 Тим 2 1-2), уопштено прописује да се у јектенији моли за „свету Цркву, за оне који у владици папа управљају, за оне које тиште различите потребе, те за све људе и спасење свега свијета“ (видети: Martin Kiragin, *Konstitucija o liturgiji*, Zagreb 1985, 223) — свештенослужитељима препунтено да је сами састављају. Овде доносимо форму мољења по сопственом избору.

Евхаристијска служба

Чим се оконча свеобична мољења, народ обично се са појањем њесме предложена (offertorium):²⁹

Песма предложена:

(Пс 23 7) Подигните врата, кнезови ваши, и уздигните се, врата вечна, и ући ће Цар славе...

За време појања њесме предложена ђакон развија илиџон (corporale) на који њосијавља дискос, њуџир и убрус. Пожељно је да народ видљиво учесћује у њриносу доносећи хлеб и вино за евхаристијско славље, као и друге дарове за њоџребе Цркве и сиромаша.³⁰

Пошћо њрими дарове, свешћеник узима дискос са агнецом, и држећи га мало уздигнутог изнад анџиминаса, говори њишо:

Свешћеник: Благословен си, Господе, Боже целога света; од Твоје дарожљивости примисмо хлеб што Ти га приносимо; овај плод земље и рада руку човечијих постаће нам Хлебом живота.

Затџм ђакон улива вино и мало воде у њуџир говорећи њишо:

Бакон: Да кроз тајну сједињсња ове воде и вина будемо судеоници божанства Онога који је благоволео бити причасник наше људске природе.

Затџм њолаже њуџир на илиџон. Пошћом, њриклањајући се њишо, говори:

Свешћеник: Духом понизне и срцем скрушене, прими нас, Господе; Нека

²⁹ Песма предложена (offertorium) узима се по слободном избору. Обично је то неки стих из Псалтира који одговара самом чину или пак празнику. Пева се на исти начин као и входноје. За ово издање ми смо одабрали из старог Мисала offertorium божињог бдења Пс 23 7.

³⁰ Дарове обично доноси ланци. Хлеб и вино прима свешћеник и одлаже их на свети престо, док друге приносе могу примати ђакон и послужитељи.

наша жртва буде данас пред Твојим лицем угодна Теби, Господе Боже.

Након њога свештеник кади иринос и жртваеник говорећи:

Заступништвом славног архангела Михаила који стоји са десне стране жртвеника, и свих његових изабраника, благоволи Господе благословити кадило ово и примити га као угодан мирис, због Христа Господа нашега. Амин).³¹

Пошом ђакон иреузима кадило и кади свештеника и народ. За њо време свештеник иере руке говорећи иицо:
Свештеник: Опери ме, Господе, од безакоња мога и од греха очисти ме.

Пошом ойере руке, обраћајући се народу, свештеник говори гласно:

Свештеник: Помолите се, браћо, да моја и ваша жртва буде угодна Богу Оцу свемогућему.

Народ: Нека прими Господ жртву из твојих руку на похвалу и славу имена свога и на добро и нама и читавој Цркви својој светој.

(Молитва предложена)³²

Свештеник: Господе, приносимо Ти овај хлеб и ово вино, дар Твоје благодати. Ти, који их у овој служби претвараш у тајну свога Сина; дај да нам она буде дар вечнога искупљења, у Христу Господу нашем.

Народ: Амин.

Евхаристијска молитва

Ширећи руке ирема народу, свештеник говори гласно:

Свештеник: Господ са вама.

Народ: И са духом Твојим.

Уздигући руке, свештеник говори:

³¹ У новом Мисалу ова молитва је изостављена.

³² Молитва предложена је изменљиви део Литургије. Овде смо одабрали молишту прве недеље Божићног периода (Adventus).

Свештеник: Горе срца.

Народ: Имамо их ка Господу.

Свештеник: Заблагодаримо Господу Богу нашему.

Народ: Достојно је и праведно.

Свештеник изговара иролог евхаристијске молитиве (Praefatio)³³ ии-рећи руке:

Свештеник: Заиста је достојно и праведно, право и спасоносно да свагда и свугде благодаримо Теби, Господе, Оче свети, свемогући вечни Боже, кроз Христа Господа нашега. Он је својим првим доласком, у понижавајућем узимању плоти, испунио дело древнога предодређења, и отворно нам пут вечнога спасења, како бисмо при поновном доласку, у слави величанства Његовог, напоскон, јавно примили оно што сада као обећано будно ишчекујемо. Те због тога са ангелима и архангелима, са престојима и господствима, и са свом војском небеском песму Твоје славе непрекидно певамо:

Народ: Свет, свет, свет, Господ Саваот. Пуну су небо и земља славе Твоје. Осана на висинама. Благословен који долази у име Господње. Осана на висинама.

ПРВА ЕВХАРИСТИЈСКА МОЛИТВА (CANON ROMANUS)

По завршеном иојању Свештеника...³⁴ свештеник, исиружених руку над даровима, говори:

Свештеник: Стога Ти, преблагн Оче, кроз Исуса Христа, Сина твога, Господа нашега, смирено молишту и молбу узносимо да примиш и благословиш (чини руком крсни знак над даровима говорећи:) + ове дарове, ове приносе, ову свету жртву непорочну (и раишчених руку насћаваља:) коју Ти приносимо најпре за Цркву Твоју свету католичанску којој благоволи мир даривати, чувати је, ујединити и управљати њоме по свој земљи заједно са служителем Твојим папом нашим (име) и предстојатељем нашим (име еишскоја), и са свима православним чуварима католичанске и апостолске вере. Помени, Господе, слуге и слушкиње своје (иомиње живе), и све оне који овде стоје, чија вера Ти је знана и преданост позната, за које Ти приносимо, и оне који Ти приносе ову жртву захвалности за себе и за све своје, за искупљење душа својих, у нади спасења и сачувања својега, и који молишту уз-

³³ Praefatio је променљив део. Сматрали смо прикладним да овде изложимо I praefatio Божићног периода (Adventus).

³⁴ У Римском канону очито је изостајање postsanctusa, који је надомештен у остале три евхаристијске молишту новог Римског мисала. Тај органски прекид унутар канона дао је многим истраживачима повода да иведу закључак о веома раном испуштању епиклезе из саме анафоре. О томе иширије: П. Ροβοπούλου, *ив. дело*.

носе Теби, вечноме Богу, живом и истинитом. Пребивајући у општeњу и прослављајући успомену особито преславне Приснодјеве Марије, Матере Бога и Господа нашега Исуса Христа, и још блаженога Јосифа, њеног обручника, и блажених апостола и мученика Твојих Петра и Павла, Андреја, Јакова, Јована, Томе, Јакова, Филипа, Вартоломеја, Матеја, Симона и Тадеја, Лина, Клита, Климента, Сикста, Корнилија, Кипријана, Лаврентија, Хрисогона, Јована и Павла, Козме и Дамјана и свих Светих Твојих, чијим заслугама и молитвама да се удостојимо ограђивања Твојим промислом. Стога Те молимо, Господе, да овај принос наше послушности као и свега рода Твога благонаклоно примиш; дане наше обдари Твојим миром, избави нас од вечне осуде и благоволи нас уврстити у Твоје изабрано стадо, кроз Христа Господа нашег. Амин.

Пружајући руке над светиим даровима, свештеник наставља:

Молимо Те, Господе, да благоволиш учинити овај принос у свему благословеним, прихватљивим, угодним, разумним, благопријатним: да нам он постане Тело и Крв љубљенога Сина Твога, Господа нашега Исуса Христа (*склопивши руке, наставља:*) Који, уочи свог пострадања (*узевши дискос са хлебом, узноси га изнад ирајезе, и наставља:*) узе хлеб у своје свете и непорочне руке (*поглед усмерава навише*), и уперивши очи на небо к Теби, Богу Оцу своме Свемогућем, Теби заблагодаривши, благослови, преломи и даде својим ученицима, говорећи:

(мало се ириклања)

ПРИМИТЕ И ЈЕДИТЕ ОД ОВОГА СВИ:

ОВО ЈЕ ТЕЛО МОЈЕ, КОЈЕ СЕ ЗА ВАС ПРЕДАЈЕ.

Онда, узевши дискос, спушта га на жртвеник, иоклања се, и наставља:

Исто тако, пошто вечераше,

Узима иуишр и, узевши га изнад жртвеника, наставља:

Узе ову преславну чашу у своје свете и непорочне руке, и благодарехи, Тебе благослови, и даде својим ученицима, говорећи:

УЗМИТЕ И ПИЈТЕ ИЗ ЊЕ СВИ:

ОВО ЈЕ ЧАША КРВИ МОЈЕ, НОВОГА И ВЕЧНОГА ЗАВЕТА, КОЈА СЕ ЗА ВАС И ЗА МНОГЕ ИЗЛИВА НА ОТПУШТЕЊЕ ГРЕХОВА.

ОВО ЧИНТЕ У МОЈ СПОМЕН.

Поштом, уздигнувши свети иуишр, ионово га иолаже на жртвеник и клања се. Затим свечаним гласом возглашава:

Свештеник: Тајна вере.

А народ наставља кличући:

Народ: Смрт Твоју објављујемо, Господе, и Васкрсење Твоје исповедамо док не дођеш.

Затим свештеник раширених руку говори:

Свештеник: Стога, Господе, ми, слуге Твоје и народ Твој свети, сећајући се блаженог страдања Христа, Сина Твога, Господа нашега, Његовог васкрсења из мртвих и вазнесења у небеску славу, приносимо преславном Твом величанству од Твојих добара и дарова, жртву чисту, жртву свету, жртву непорочну, свети хлеб живота и чашу вечнога спасења. Погледај милостиво и ведра лица на ове приносе и нека Ти омиле као што су Ти омили дарови слуге Твога Авраама, праоца нашега, и оно што Ти је принео велики свештеник Твој Мелхиседек, свето жртвоприношење, непорочну жртву.

Онда, ириклонивши се, говори:

Увердно Те молимо, свемоћни Боже, да руке Светога анђела Твога принесу ово на горњи жртвеник Твој, пред лице божанственог величанства Твога, и да се сви који примимо пресвето Тело и Крв Сина Твога као причасници ове жртве испунимо сваким небеским благословом и благодаћу. Кроз самога Христа, Господа нашег. Амин.

Ширећи руке, наставља иомен умрлих:

Још помени, Господе, слуге и слушкиње Твоје (*имена*) који пре нас отидоше обележени знаком вере и који почивају мирним сном. Молимо Ти се, Господе, да њима и свима у Христу упокојеним подариш место свежине, светлости и мира.

(Склопивши руке, говори:) Кроз Христа, Господа нашега. Амин. А нама, грешним слугама Твојим који се надамо Твом великом милосрђу, благоволи подарити удео и заједницу Твојих светих апостола и мученика: Јована, Стефана, Матије, Варнаве, Игнатија, Александра, Маркелина, Петра, Филицитате, Перпетуе, Агате, Лукије, Агнеше, Цецилије, Анастасије и свих светих Твојих. Прими нас у њихову заједницу, не по нашим заслугама, већ Твојом изобилном милошћу. *(Склапа руке и наставља:)* Кроз Христа, Господа нашега, кроз кога сва ова добра, Господе, свагда ствараш, освећујеш, оживотвораваш, благосиљаш и нама дарујеш.

Затим узима дискос и иуишр, и уздигнувши их, говори кличући:

Свештеник: Кроз Њега, са Њим и у Њему, Теби, Богу, Оцу свемогућем, у јединству Духа Светога, свака част и слава у све векове векова.

Народ: Амин.

Након ионово ионово иолаже светије дарове на жртвеник и, склопивши руку, говори кличући:

Свештеник: Спасоносним заповестима подстакнути и божанском науком научени, усуђујемо се говорити:

Народ: Оче наш, који си на небесима, да се свети име Твоје; да дође Царство Твоје; да буде воља Твоја како на небу тако и на земљи; хлеб наш насушни дај нам данас; и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим; и не уведи нас у искушење, но избави нас од злога.

Свештеник, ширећи руке, говори:

Свештеник: Избави нас од свих зала, Господе, молимо Ти се милостиво даруј мир у наше дане, да помоћу Твога милосрђа свагда будемо слободни од греха и сигурни од сваке пометње; очекујући блажену наду и долазак Спаситеља нашег Исуса Христа.

Народ: Јер је Твоје Царство и сила и слава у векове.

Затим свештеник раширених руку говори гласно:

Свештеник: Господе Исусе Христе, Ти си рекао својим апостолима: Мир вам остављам, мир вам свој дајем, молимо Ти се, не гледај наша сагрешења, него веру своје Цркве; даруј јој мир и јединство по вољи Твојој.

Појмом, склопивши руке, закључује:

Свештеник: Јер живиш и царујеш у векове векова.

Народ: Амин.

И свештеник, поново ширећи и склајајући руке, говори:

Свештеник: Мир Господњи нека буде свагда са свима вама.

Народ: И са духом твојим.

Свештеник: Дајте мир једни другима.

И сви видљиво сведоче једни другима мир и љубав.

За то време народ пева или говори: *Свештеник узима свети Агнец и, раздробивши га, један део сјавља у свети њуџир говорећи њихо:*
Народ: Јагње Божије, које узимаш грехе, смилуј нам се. Јагње Божије, које узимаш грехе света, смилуј нам се. Јагање Божији, који узимаш грехе света, даруј нам мир.

Свештеник: Ово сједињење тела и крви свете Господа нашега Исуса Христа нека буде нама који се причешћујемо на живот вечни.

Затим, склајајући руке, свештеник говори њихо:

Свештеник: Господе Исусе Христе, нека ми кушање тела Твога и крви не буде на суд и осуду, већ, добротом Твојом, нека ми буде души и телу заштита и лек.

Затим се свештеник клања и, узевши свети Агнец, подиже га, и говори гласно:

Свештеник: Ево Јагње Божије, ево Онога који узима грехе света. Благо онима који су позвани на гозбу Јагњетову.

Свештеник, њакон, народ: Господе, нисам достојан да уђеш под кров мој, него само реци реч и исцелиће се душа моја.

*Причешће
(Communion)*

Народ: Причасћен.³⁵

(Пе 84 13) Јер ће Господ дати доброту, и земља ће наша дати плод свој.

После тога свештеник узима делић светиог њела и, причешћујући се њиме, говори њихо:

Свештеник: Тело Христово нека ме сачува за живот вечни.

Затим узима свети њуџир и, њијући из њега, говори њихо:

Свештеник: Крв Христова нека ме сачува за живот вечни.

Пошто се причесћи, свештеник причешћује њакона, који изговара исто шћо и свештеник.

Затим причешћује верни народ. Када заврши са причешћивањем народа, свештеник или њакон сјавља ѡсћале честѡце са дискаса у њуџир и чистѡе дискос над њуџиром. За то време свештеник говори њихо:

Свештеник: Што смо устима примили, Господе, дај да чистом душом прихватимо и да нам овај дар у времену поставе вечни лек.

Појмом њакон склања светиѡе сасуде са часне ѡрайезе, а свештеник са служѡиѡљима одлази на горње месћо.

³⁵ За причастен смо овде предложили онај који се узима у прау Недељу божињног периода (Adventus).

(Post communion)

Када се заврши појање причасног, сви устају, и свештеник каже:
Свештеник: Помолимо се.

*После краћег ћутања настаје:*³⁶

Свештеник: Господе, Ти си нас нахранио духовном храном, зато Те смирено молимо: након учешћа у овој Тајни научи нас да се, у светлости Твоје премудрости, земаљским добрима правилно служимо, и да небеском стремимо. Кроз Христа Господа нашега.

Народ: Амин.

Oratio
(Ritus conclusionis)

Затим свештеник, ширећи руке према народу, возглашава:

Свештеник: Господ са вама.

Народ: И са духом твојим.

И благосиља народ осењујући их знаком крста:

Свештеник: Благословно вас Свемогући Бог, Отац + и Син + и Свети Дух +.

Народ: Амин.

Бакон: Идите у миру (Ite, Messa est).

Народ: Богу слава.

* * *

КОРИШЋЕНИ ТЕКСТОВИ РИМСКЕ ЛИТУРГИЈЕ

Missale Romanum (латински текст) у: *Rinski Misal* (хрватски текст), Zagreb 1980.

Nuovo Messale Quotidiano, Citta del Vaticano 1984.

Ordo Missae Secundum Missale Romanum, у: Hans Lietzmann, *Liturgische texte* II, Bonn 1911.

Чин Месеы или Божественной Литургии римского обряда по Римскому Миссалу папы Павла шестого, Romaе 1979.

Ἡ Θεία Λειτουργία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας у: Ἀμβροσίου Σταυρινοῦ, *Αἱ ἀρχαιόταται καὶ σύγχρονοι Λειτουργίαι*, τ. Β', ἐν Κωνσταντινοπόλει 1922, 331–392.

³⁶ И молитва после причешћа (Post communion) је изменљива. Овде доносимо молитву прве седмице Adventusa.

РЕЗИМЕ

Аутор прилога пружа превод обновљене Римске литургије („Missale Romanum“) која, разуме се, представља облик новог поретка литургије на латинском Западу, установљеног и потврђеног уредбом папе Павла VI, на основу одредби Другог ватиканског сабора (1969). Уз превод литургије латинске Цркве, аутор прилаже одговарајући увод и коментаре, којима на поступан и образложен начин, с једне стране, указује на статус који Римска литургија има у односу на друге типове литургијског поретка (византијски типови) и, с друге, показује особености самог латинског типа каквим се јављају кроз историју, односно кроз промене у структури и значењима саме Римске литургије (Messa Romana).

SUMMARY

Nenad Milošević

THE ROMAN LITURGY

The author of the article offers his translation of the renewed Roman liturgy („Missale Romanum“) which, it goes without saying, represents the form of the new order of liturgy in the latin West, founded and confirmed by the decree of pope Paul VI, on the basis of the decisions reached at the Second Vatican Council (1969). Attached to the translation of the liturgy of the latin Church, we find an adequate introduction and commentaries in which the author in gradual and explicating manner, on one hand, indicates the status which the Roman liturgy has in relation to other types of order of liturgy (the Byzantine type) and, on the other, demonstrates the specificities of the latin type, as they appear in history, i. e., through changes in structure and meaning of the Roman liturgy itself (Messa Romana).